

Олександр Васильович Скрипнюк

Національна академія правових наук України

Харків, Україна

Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України

Київ, Україна

Дмитро Олександрович Беззубов

Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України

Київ, Україна

НАУКОВА СПАДЩИНА В. М. КОРЕЦЬКОГО В КОНТЕКСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ: ДО 135-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ФУНДАТОРА УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ НАУКИ ВОЛОДИМИРА МИХАЙЛОВИЧА КОРЕЦЬКОГО

Анотація. У статті досліджено наукові надбання фундатора української правової науки В. М. Корецького. Аналізується його спадщина в ракурсі формування сучасних правових засад міжнародної безпеки. Визначаються основні напрями досліджень В. М. Корецького та їх значення для структури міжнародної безпеки сучасного стану міжнародних відносин. Систематизуються надбання вченого у формуванні теорії та практики міжнародного права. Досліджується місце й роль В. М. Корецького в створенні та функціонуванні органів ООН та структур безпеки міжнародного рівня. У статті детально проаналізовано значення наукової спадщини В. М. Корецького для сучасності, встановлення проблем правосуб'єктності держави, її права на захист власних інтересів та кордонів. Здійснений практичний аналіз кількох напрямів надбань В. М. Корецького, зроблений висновок, що дискусія про спадок ученого й формування міжнародної безпеки органічно влітається у широкий контекст розвитку сучасного міжнародного права. У статті зосереджена увага на відновленні ефективної дії принципу верховенства права в міжнародних відносинах. Подається думка, що політичні інтереси, сфери впливу та можливість примусового тиску превалюють над правовими інструментами. Зроблений проміжний висновок, що йти винятково шляхом «правової каральності» для порушників теж недоцільно, оскільки це може призвести до ще більшої ескалації у світі, якщо не поєднувати правовий аспект із дипломатичним. Визначається, що найбільш дієвим видається згаданий синтетичний підхід: формування культу міжнародного права, вдосконалення судових механізмів, протидія агресії санкціями й при цьому модернізувати універсальні та регіональні організації міжнародної безпеки, щоб вони могли гнучкіше реагувати на гострі кризові виклики. Наголошено, що Україна, маючи власний досвід збройного протистояння та порушення своєї територіальної цілісності, може й повинна стимулювати міжнародну спільноту до перегляду наявних механізмів, у тому числі пропонуючи практичні рішення з метою підвищення дієвості міжнародних інституцій.

Ключові слова: безпека, міжнародна безпека, правосуб'єктність, міжнародне право, національне право, правові механізми, джерела права.

Oleksandr V. Skrypniuk

National Academy of Legal Sciences of Ukraine
Kharkiv, Ukraine
Koretsky Institute of State and Law
of the National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Dmytro O. Bezzubov

Koretsky Institute of State and Law
of the National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

THE SCIENTIFIC HERITAGE OF V. M. KORETSKI IN THE CONTEXT OF THE FUNCTIONING OF LEGAL INSTITUTES OF INTERNATIONAL SECURITY: TO THE 135-TH ANNIVERSARY OF THE BIRTH OF THE FOUNDER OF UKRAINIAN LEGAL SCIENCE VOLODYMYR MYKHAYLOVYCH KORETSKI

Abstract. *The article examines the scientific achievements of the founder of Ukrainian legal science, V. Koretsky. His legacy is analyzed in the perspective of the formation of modern legal principles of international security. The main areas of research by V. Koretsky and their significance for the structure of international security in the current state of international relations are determined. The achievements of the scientist in the formation of the theory and practice of international law are systematized. The place and role of V. Koretsky in the creation of the UN and international security structures are studied. The article analyzes in detail the significance of V. Koretsky's scientific heritage for modern times, establishing the problems of the legal personality of the state, its right to protect its own interests and borders. A practical study of several areas of V. Koretsky's achievements is carried out, and it is concluded that the discussion about the legacy of the scientist and the formation of international security is organically intertwined in the broad context of the development of modern international law. The article focuses on the restoration of the effective operation of the principle of the rule of law in international relations. The opinion is expressed that political interests, spheres of influence and the possibility of coercive pressure prevail over legal instruments. An interim conclusion is made that it is also inappropriate to follow exclusively the path of «legal punishment» for violators, since this can lead to even greater confrontation in the world if the legal aspect is not combined with the diplomatic one. It is determined that the most effective seems to be the aforementioned synthetic approach: the formation of a cult of international law, the improvement of judicial mechanisms, the counteraction of aggression with sanctions, and at the same time modernizing universal and regional organizations of international security so that they can respond more flexibly to acute crises. It is emphasized that Ukraine, having its own experience of armed confrontation and violation of its territorial integrity, can and should stimulate the international community to review existing mechanisms, including by proposing practical solutions to increase the effectiveness of international institutions.*

Keywords: *security, international security, legal personality, international law, national law, legal mechanisms, sources of law.*

ВСТУП

Наукова спадщина Володимира Михайловича Корецького як провідного науковця-міжнародника та фундатора української академічної юридичної науки й освіти значно вплинув на формування сучасних підходів до міжнародної безпеки. Його теоретичні доробки та практична діяльність, зокрема в контексті розбудови інституційних засад Інституту держави і права НАН України, а також закладення основ міжнародно-правових досліджень в Україні, мають суттєве значення для наукового, освітнього та державного розвитку.

У наукових працях В. М. Корецького питання міжнародної безпеки розглядалися як комплексне явище, що охоплює політичні, економічні, соціальні та правові аспекти. Він наголошував на тому, що міжнародне право не може бути ефективним без розробки дієвих механізмів попередження збройних конфліктів і без встановлення відповідних міжнародно-правових санкцій за їх ініціювання [1]. На його думку, головна роль у забезпеченні миру на планеті мала належати Організації Об'єднаних Націй, але водночас він визнавав необхідність регіональної інтеграції й створення регіональних організацій безпеки, які могли б швидше реагувати на локальні конфлікти й сприяти їх розв'язанню [2].

В. М. Корецький виходив із універсальних принципів, закріплених у Статуті ООН, зокрема, з принципів невтручання у внутрішні справи, відмови від агресії та застосування сили, вирішення суперечок виключно мирними методами [5]. У своїх дослідженнях він застосовував порівняльний підхід: проводив паралелі між різними системами безпеки, що існували до Другої світової війни (наприклад, Ліга Націй), і тими формами, які розвивалися після 1945 року. Детально аналізуючи причини неефективності Ліги Націй і передумови її розпаду, він сформулював низку вимог до нової структури, яка мала бути більш всеосяжною, мати широкі повноваження й реальні засоби впливу на держави-порушниці.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Історична ретроспектива аналізу спадщини В. М. Корецького визначається в першу чергу багатьма аспектами, які розкривають сутність цього фундатора української правової науки як основоположника ООН та його інститутів.

Наукову спадщину В. М. Корецького в різні роки досліджували такі вчені як В. Н. Денисов, К. О. Савчук, О. А. Поєдинок та інші вчені в галузі міжнародного права.

Проте на сьогодні залишається мало досліджуваною проблемою внесок В. М. Корецького в сферу міжнародної безпеки.

Для аналізу спадщини В. М. Корецького було обрано два основних методи: перший – це історичний метод пізнання, який дозволив прослідкувати хронологію становлення науковця та основні етапи його діяльності і другий – наукового пізнання, який дозволив виокремити вклад В. М. Корецького в розвиток міжнародної безпеки, правових основ її функціонування та гарантій дотримання.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Аналізуючи питання участі держав у глобальній та регіональній системах колективної безпеки, учений не лише заклав підвалини для вивчення міжнародного публічного права в Україні, а й допоміг сформулювати комплексні методологічні підходи до розуміння функціонування міжнародних організацій та механізмів. Його бачення ролі правових норм у вирішенні конфліктів та в підтриманні стійкого миропорядку, сформульоване в численних працях і публікаціях, залишається актуальним нині, коли світова спільнота зіткнулася з новими викликами безпеці. Як же спадок В. М. Корецького позначається на формуванні сучасної системи міжнародної безпеки, які законодавчі підвалини слугують базою для реалізації його ідей та які дискусійні позиції існують серед науковців і практиків щодо цього питання?

Спершу варто відзначити, що становлення української академічної юридичної науки, в якому визначну роль відіграв В. М. Корецький, відбувалося на тлі активних процесів кодифікації міжнародного права у ХХ ст. Його увага до питань кодифікації, уніфікації та ефективності міжнародно-правових норм виражалася в низці дослідницьких робіт, присвячених проблемам тлумачення, застосування і взаємодії правових систем («Перша сесія Комісії міжнародного права» (1949), «Про проєкт Філда. З історії проєктів кодифікації міжнародного права» (1956), «Історія кодифікації міжнародного морського права» (1962)). Вважалося, що для запобігання загрозам миру та стабільності міжнародне право повинно бути не лише системою декларованих норм, а й реально діючим інструментом, який сприяє справедливості та рівноправному співробітництву держав. Саме тому В. М. Корецький підкреслював: без належного розвитку культури правозастосування, без чіткого розуміння державами своїх міжнародно-правових зобов'язань та без визнання пріоритету загально визнаних принципів і норм міжнародного права неможливо досягти ефективною системи безпеки [8]. Його наукові ідеї реалізувалися в дослідженні ролі міжнародних організацій, включно з ООН, яка на підставі Статуту ООН 1945 року задекларувала підтримку миру та безпеки як одну з фундаментальних цілей. Цей комплексний підхід мав відлуння в українському державному будівництві після відновлення незалежності, зокрема під час імплементації в національну правову систему норм міжнародного права й участі України в різних форумах колективної безпеки. Згідно зі ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, є частиною національного законодавства України [3]. Таке положення відображає ідею, що обстоював В. М. Корецький: гармонійне співіснування внутрішньодержавного законодавства та міжнародного права є критично важливим для сталого розвитку та безпеки [1].

Один із центральних аспектів, які вчений аналізував у своїх працях, стосується механізмів мирного вирішення міжнародних спорів та запобігання збройним конфліктам. На його думку, ключовою ланкою в системі колективної безпеки має бути підвищення ролі міжнародної юрисдикції, особливо Міжнародного суду

ООН [2]. Це цілком узгоджується з положеннями Статуту ООН, які закріплюють юрисдикцію Суду в питаннях тлумачення та застосування міжнародних договорів, а також із принципами, викладеними у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 року, котра закликала держави до добросовісного виконання взятих зобов'язань (*pacta sunt servanda*). В. М. Корецький активно обстоював ідею, що каральні механізми у вигляді міжнародної кримінальної відповідальності за тяжкі злочини є невід'ємною ланкою системи міжнародної безпеки. При цьому він наголошував, що притягнення до відповідальності не може бути вибіркоким і має ґрунтуватися на чітких засадах законності. У межах цих ідей він вивчав досвід Нюрнберзького та Токійського трибуналів, а пізніше – на працювання, які лягли в основу Міжнародного кримінального суду. Хоча сам МКС був створений уже після смерті В. М. Корецького (Статут МКС, ухвалений у Римі 1998 р., набрав чинності 2002 р. [10]), проте концептуальні ідеї, викладені в працях ученого, значною мірою узгоджуються з принципами, на яких базується цей суд. Із сучасної точки зору особливо цікаво простежити, як сформульовані В. М. Корецьким підвалини відповідальності за воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид перегукуються з положеннями Римського статуту, що підтверджує глибоку далекоглядність його наукової думки.

В. М. Корецький підкреслював важливість визнання державами обов'язкової юрисдикції Міжнародного суду ООН і вважав, що така практика здатна зміцнити міжнародно-правовий порядок та попередити загрози колективній безпеці [11]. Водночас він звертав увагу на те, що розширення компетенції Суду й активне користування державами його послугами буде неможливим без належної волі політичних еліт. У цьому контексті доречно навести паралелі з сучасним правовим режимом, коли, попри формальну дію міжнародного права, політична доцільність часто переважає зобов'язання держав, що призводить до гальмування використання колективних безпекових механізмів.

З точки зору законодавчої бази, дослідження В. М. Корецького в Україні заклали правові основи для більш глибокого осмислення сутності міжнародних договорів, зокрема того, яким чином вони стають частиною національного законодавства та забезпечують міжнародну безпеку. В українському правопорядку це регулюється Законом України «Про міжнародні договори України» [7], який визначає процедури укладання, виконання та припинення дії міжнародних договорів. Положення цього закону значною мірою корелюють із принципами, сформульованими у Віденській конвенції про право міжнародних договорів, що підкреслює важливість доброї волі учасників міжнародних відносин. Саме такі теоретичні погляди вченого, адаптовані до сучасних реалій, формують підґрунтя української дипломатії та правової науки при розробленні стратегії зовнішніх зв'язків, особливо у сфері безпеки. Для реалізації спадку Корецького на практиці важливо, щоб Україна продовжувала інтегруватися до європейської та світової системи колективної безпеки, водночас зберігаючи власну правову ідентичність. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», Конституція

України та інші правові акти містять положення, що втілюють цю ідею й визначають принципи мирного врегулювання міжнародних конфліктів, розвитку двосторонніх і багатосторонніх відносин, а також участі в роботі міжнародних організацій, як-от ООН, ОБСЄ чи Ради Європи.

Проте попри позитивну тенденцію зближення національного законодавства з міжнародно-правовими стандартами, залишається низка проблем, які окреслюють сучасну дискусію щодо спадку В. М. Корецького у формуванні міжнародної безпеки. На практиці продовжують траплятися випадки невиконання державами своїх міжнародних зобов'язань, і це не лише ставить під сумнів ефективність роботи органів колективної безпеки, а й підважує ідею верховенства права в міжнародних відносинах. Одним із ключових прикладів тут може слугувати практика ухвалення резолюцій Ради Безпеки ООН, яка має нести основну відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки. Водночас право вето постійних членів Ради Безпеки часто блокує ухвалення ефективних рішень чи рішень, що безпосередньо спрямовані на попередження чи припинення акту агресії. Хоча, як теоретик, В. М. Корецький сподівався, що внутрішні механізми ООН із часом удосконаляться, на практиці ці системні недоліки зберігаються донині, породжуючи сумнів щодо реальної дієвості колективної безпеки на глобальному рівні.

Саме це становить ключову проблему, про яку свого часу застерігав В. М. Корецький: без реальної поваги до норм і принципів міжнародного права, без розвитку міжнародних судових інституцій і без удосконалення процедур ухвалення рішень у Раді Безпеки ООН усі позитивні досягнення теорії колективної безпеки лишатимуться на рівні ідей [5]. Наукова спадщина В. М. Корецького звертає нас до того, що розв'язання міжнародних конфліктів неможливе винятково воєнними методами чи політичною ізоляцією, адже стабільний мир вимагає спільного бачення міжнародного правопорядку. Натомість суб'єктивний підхід держав, які здатні ігнорувати такі правила чи тлумачити їх у власних інтересах, знижує ефективність міжнародного права. На додаток, сучасні виклики, такі як тероризм, кібербезпека, гібридні загрози, змушують міжнародну спільноту постійно переосмислювати підхід до безпеки. На жаль, універсальні механізми, що передбачені Статутом ООН, часом виявляються недостатньо гнучкими, щоб реагувати на новітні загрози. Отже, постає питання, як практично використати ідеї В. М. Корецького щодо важливості міжнародної юрисдикції, правової культури та пріоритету засадничих принципів міжнародного права, аби адаптувати їх до сучасних реалій.

Важливим напрямом осмислення спадку вченого є й те, як правові ідеї, розроблені ним, впливають на розвиток регіональних систем безпеки. Свого часу він обстоював думку, що універсальний характер системи ООН обов'язково має доповнюватися діяльністю регіональних об'єднань, які здатні ефективніше враховувати специфіку кожного окремого регіону [11]. Зокрема, це набуло розвитку через заснування Організації з безпеки і співробітництва в Європі, а пізніше – за-

вдяки посиленню ролі інших регіональних утворень. На рівні Європи величезне значення для континентальної стабільності мало ухвалення Гельсінського заключного акту 1975 року [13], який закріпив основоположні принципи взаємодії між державами в Європі, такі як непорушність кордонів, повага до суверенітету, мирне вирішення спорів тощо. Хоча вчений не міг безпосередньо долучитися до розвитку саме цих документів (він закладав методологічний підхід ще раніше), але його ідеї про важливість регіональних режимів безпеки, і ми не раз у цьому переконувалися, надали теоретичне підґрунтя подальшим юридичним дискусіям і практичним крокам. Натомість у XXI ст. регіональний підхід показав свою неоднозначність, коли виникають конфлікти інтересів між певними державами, що гальмує колективні зусилля з безпеки, або коли регіональні організації не мають належної інституційної потужності, аби реально впливати на складні ситуації. Постає дилема: чи здатні регіональні механізми, попри потужні політичні та військові виклики, утвердитися як надійні інструменти міжнародного правопорядку? Деякі дослідники стверджують, що зміцнення регіональних союзів і формування локальних механізмів безпеки більш ефективно враховує локальні потреби й сприяє швидкому реагуванню на кризи [9]. Інші ж наголошують на універсальності міжнародного права й застерігають від ризику розпорошення правових стандартів на численні регіональні «платформи», що може призвести до неоднакових підходів і, врешті-решт, до послаблення єдності системи ООН у питаннях підтримання миру та безпеки [6].

Проте в контексті вчення В. М. Корецького, який розглядав право як інтеграційний фактор співпраці держав, більш перспективним видається баланс між універсальною й регіональною складовою. З одного боку, без універсальних принципів і норм системи ООН, що мають бути загальнообов'язковими, важко очікувати ефективності міжнародного права в глобальному масштабі. З іншого боку, регіональні організації можуть слугувати передовими «лабораторіями» для апробації нових форматів безпеки та для підтримання стабільності там, де всесвітні механізми виявляються недостатніми. Власне, учений наголошував, що регіональна й універсальна складова не суперечать, а доповнюють одна одну, особливо коли діяльність регіональних інституцій узгоджується зі Статутом ООН. Згідно з главою VIII Статуту ООН регіональні органи можуть проводити заходи з підтримання миру та безпеки, але не мають приймати рішень, що суперечать цілям і принципам ООН. Ця регіонально-універсальна синергія, в підсумку, найбільше наближується до бачення В. М. Корецького, який вважав, що право – це насамперед інструмент спільної відповідальності держав і який має включати й механізми оперативного реагування, і ґрунтовне правове обґрунтування будь-яких дій [4].

З огляду на безпрецедентні виклики, спричинені військовою агресією РФ проти України, спадок В. М. Корецького набуває особливого значення в контексті аналізу співпраці нашої держави з міжнародними інституціями. Активна взаємодія України з ООН, ОБСЄ, Радою Європи та іншими організаціями не лише

зміцнює її зовнішньополітичний статус, а й підкреслює відданість принципам міжнародного права, що лежать в основі світової системи безпеки. Водночас неспроможність наявних механізмів колективної безпеки оперативно реагувати на порушення територіальної цілісності та суверенітету демонструє нагальну необхідність їхньої глибокої реформи. Досвід України у боротьбі за незалежність і міжнародну підтримку засвідчує, що міжнародне право потребує оновлення й адаптації до нових викликів, щоб ефективно протидіяти агресії та забезпечувати реальний захист миру та стабільності. Тому доробок Корецького слід залучати не лише в аспекті юридичної методології, а й як мотивацію, аби просувати український науковий і дипломатичний голос у дискусіях, пов'язаних зі зміцненням інституційної спроможності ООН та інших організацій. Йдеться про модернізацію принципів роботи Ради Безпеки, про додаткові повноваження Генеральної Асамблеї ООН і про вироблення дієвих санкційних чи превентивних механізмів, спроможних нейтралізувати агресію. За логікою В. М. Корецького, саме право, а не механічний розподіл сил, повинно визначати головні контури вирішення будь-якого конфлікту.

Для розуміння нинішніх дискусій щодо міжнародної безпеки корисно поглянути на декілька концептуальних позицій, що виростили із загального поля вчення В. М. Корецького й отримали подальший розвиток у правовій доктрині. Перша позиція передбачає, що посилення міжнародної безпеки має базуватися передусім на невідворотності покарання за агресію та злочини проти людяності: держава, яка порушує базові норми міжнародного права, має нести політичну, економічну і, головне, правову відповідальність. Згідно з цією логікою розбудова Міжнародного кримінального суду (Римський статут 1998 р.), розширення юрисдикції Міжнародного суду ООН та поглиблення правових засобів впливу на держави-порушницю створить умови, за яких агресивна поведінка стане надто ризикованою і не вигідною. Сутність цього підходу полягає в тому, що загально-визнані принципи міжнародного права, такі як непорушність кордонів та принцип незастосування сили чи погрози силою (ст. 2 Статуту ООН [12]), повинні підкріплюватися неминучими та дієвими правовими санкціями. Цей підхід, який значною мірою розвивав В. М. Корецький, базується на тому, що з посиленням ролі міжнародного судочинства зникає можливість безкарного порушення норм міжнародного права.

Однак військова агресія РФ проти України наочно продемонструвала кризу ефективності механізмів міжнародної безпеки та правосуддя. Попри численні резолюції ООН та рішення міжнародних судових інституцій, агресор ігнорує міжнародні норми, що свідчить про необхідність їх удосконалення. Зокрема, реформа системи міжнародного правосуддя повинна передбачати механізми, які унеможливлять блокування рішень великими державами та гарантуватимуть невідворотність покарання за агресію та воєнні злочини. Виходячи з «корецького» акценту на верховенстві права, саме розвиток такої системи відповідальності є принципово важливим для зміцнення міжнародного правопорядку.

Інша позиція, яка також сягає методології В. М. Корецького, зосереджена на запобіганні конфліктам шляхом розбудови гнучких багатосторонніх союзів і регіональних об'єднань. Якщо перша позиція наголошує на ролі правосуддя й суворого покарання порушників, то друга – на важливості створення дієвих дипломатичних форматів і довгострокових механізмів запобігання конфліктам, насамперед через регіональні структури. Такі союзні формати та регіональні мережі безпеки можуть оперативніше реагувати на локальні виклики, налагоджувати діалог між потенційними противниками й у такий спосіб запобігати загостренню чи ескалації. Прибічники цієї позиції нерідко нагадують про досвід Європейського Союзу, в якому економічна інтеграція слугувала запобіжником проти нових воєн між європейськими державами, створюючи вкрай щільні зв'язки співзалежності. Проте на відміну від першої позиції, яка покладається на універсальний характер міжнародно-правових норм і судових органів, ця концепція спирається на твердження, що без плідної міжнародної співпраці на регіональному рівні та без ефективної дипломатії серйозні конфлікти неминучі навіть за наявності судових механізмів. Утім надмірна фрагментація й перехресна належність держав до різних союзів можуть ускладнювати узгодження політик і викликати конкуренцію норм, якщо їхня діяльність не узгоджена з універсальними принципами ООН.

У науковому полі існує й проміжна точка зору, яка намагається об'єднати обидва підходи: сильні міжнародні судові органи та механізми відповідальності мають поєднуватися з активною дипломатією й підтримкою регіональних інституцій безпеки, адже тільки сукупна дія цих двох чинників забезпечить найвищу результативність у протидії агресії. Отож найбільш перспективною є саме ця синтетична позиція, тому що вона враховує обмеження суто «карального» підходу в умовах політизації міжнародних інституцій, і водночас зберігає пріоритет правової бази, яка, безперечно, лежить у фундаменті міжнародної безпеки. Вона корелює з поглядами В. М. Корецького, котрий у своїх роботах наголошував, що ефективна міжнародна безпека вимагає як механізмів стримування, покарання й компенсації, так і довгострокового партнерства між державами для запобігання новим загрозам. Розбудова регіональних альянсів може надати оперативні інструменти впливу й стабілізації, а міжнародні суди – підтримувати загальний правовий порядок та легітимність дій [1].

Водночас необхідно усвідомити, що реалізація цієї синтетичної позиції наштовхується на низку перешкод. По-перше, багато держав усе ще керуються політикою суверенного егоїзму, коли міркування національної безпеки та економічної вигоди витісняють повагу до норм міжнародного права. По-друге, потужні геополітичні суперечності ускладнюють механізми глобальної колективної безпеки, оскільки великі держави нерідко воліють розв'язувати питання силовим шляхом або на двосторонній основі, ігноруючи потенціал універсальних і регіональних організацій. По-третє, у світі бракує дієвих інструментів, що могли б упевнено гарантувати невідворотність юридичної відповідальності за злочини

агресії, якщо йдеться про держави, які мають значний військово-політичний або економічний вплив на міжнародній арені. Нарешті, існує питання узгодженості між універсальним правопорядком і внутрішніми правовими системами: у багатьох країнах, де відсутні традиції дотримання міжнародних зобов'язань, повноцінна імплементація міжнародного права ускладнена. У цьому аспекті постає ще одна теза В. М. Корецького: поширення правової культури та освіти. Учений вважав, що формування поваги до права починається з юридичної освіти та наукових досліджень, і що ті країни, які ставлять міжнародне право на маргінесі правової політики, ризикують залишитися поза бортом безпекових процесів. Саме тому для України надзвичайно важливо розвивати наукову й освітню інфраструктуру, аби виховувати нові покоління фахових юристів-міжнародників і дипломатів. Це підтверджує й факт, що Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, заснований за активної участі самого науковця, має й дотепер бути тим осередком, у якому формуються правові підходи до найбільш актуальних викликів сучасної геополітики та внутрішньої правової трансформації.

У цьому контексті постає запитання: як саме використати спадок В. М. Корецького, аби вдосконалити норми та механізми міжнародної безпеки з урахуванням нинішніх реалій? Певною мірою відповідь можна знайти в комплексній моделі, що передбачає поєднання зміцнення міжнародної судової системи (Міжнародний суд ООН, Міжнародний кримінальний суд, спеціалізовані трибунали) з розвиненою системою регіональних безпекових домовленостей. Водночас необхідно реформувати діяльність Ради Безпеки ООН, обмеживши використання права вето у випадках масових порушень прав людини чи злочинів проти миру. Зрозуміло, що така реформа вимагає глобального політичного компромісу, якого нині непросто досягти. Проте дотримуючись настанов В. М. Корецького, науковці та державні діячі можуть працювати над поширенням ідеї верховенства права на міжнародній арені, доводячи, що без цього прогрес у сфері безпеки залишатиметься під загрозою. Практичним прикладом може бути робота українських представників у міжнародних організаціях над ініціативами, що покликані «розкріпачити» механізми колективної безпеки. Це може включати пропозиції щодо процедур, які дозволять Генеральній Асамблеї або іншим органам ООН ухвалювати обов'язкові рішення в разі блокування Радою Безпеки. Безперечно, це радикальні варіанти, проте без доктринального переосмислення ролі ООН і безоплатного доступу держав до міжнародного судочинства дійти до ефективної системи безпеки неможливо.

Зважаючи на уроки В. М. Корецького, слід також наголосити, що міжнародна безпека полягає не лише в запобіганні збройним конфліктам, а й у всебічній підтримці прав людини, економічної стабільності та стійкого розвитку. Ця концепція відображена в багатьох міжнародних документах, включно з Загальною декларацією прав людини 1948 року та низкою резолюцій Генеральної Асамблеї ООН, що розглядають розвиток і дотримання прав людини як невіддільну складову глобального порядку. У спадщині В. М. Корецького простежується чіткий

зв'язок між повагою до прав людини, міцністю інститутів внутрішньої державної влади та здатністю держав бути передбачуваним і відповідальним членом міжнародної спільноти. Він указував, що численні конфлікти виникають саме через нехтування фундаментальними правами та свободами або через те, що внутрішнє законодавство тієї чи іншої держави побудоване на дискримінаційних принципах. Якщо держава не поважає права людини всередині, то годі чекати від неї сумлінного виконання міжнародно-правових зобов'язань. Тому питання внутрішньої демократичної культури та відповідності національних законів міжнародним стандартам – це ще один пласт спадку В. М. Корецького, який прямо пов'язаний із забезпеченням мирного співіснування країн.

Проаналізувавши кілька напрямів, можна дійти висновку, що дискусія про спадок ученого і формування міжнародної безпеки органічно вплітається у широкий контекст розвитку сучасного міжнародного права. Щодо проблем, окреслених у статті, то насамперед необхідно зосередитися на відновленні ефективної дії принципу верховенства права в міжнародних відносинах. Поки що політичні інтереси, сфери впливу та можливість примусового тиску превалюють над правовими інструментами. Проте йти винятково шляхом «правової каральності» для порушників теж недоцільно, оскільки це може призвести до ще більшого протистояння у світі, якщо не поєднувати правовий аспект із дипломатичним. Відтак найбільш дієвим видається згаданий вище синтетичний підхід: формувати культ міжнародного права, вдосконалювати судові механізми, протидіяти агресії санкціями й при цьому модернізувати універсальні та регіональні безпекові органи, щоб вони могли гнучкіше реагувати на гострі кризи. Україна, маючи власний досвід збройного протистояння та порушення своєї територіальної цілісності, може й повинна стимулювати міжнародну спільноту до перегляду наявних механізмів, у тому числі пропонуючи практичні рішення з метою підвищення дієвості міжнародних інституцій.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аналізуючи наукову спадщину В. М. Корецького та її вплив на формування сучасної системи міжнародної безпеки, варто зробити кілька принципових висновків. По-перше, учений заклав концептуальні підвалини для розуміння того, що право може й повинно бути активним чинником, який обмежує свавілля окремих держав і сприяє міжнародній стабільності. По-друге, наполягав він на тому, що без розвиненої правової культури та визнання державами обов'язковості міжнародної юрисдикції жодні теоретичні засади колективної безпеки не спрацюють. По-третє, упровадження цих ідей є можливим лише тоді, коли універсальні системи (такі як ООН) та регіональні об'єднання діють узгоджено, доповнюючи один одного там, де кожен рівень має свої переваги. По-четверте, зміцнення міжнародної безпеки повинне включати й механізми невідворотності відповідальності, й превентивні інструменти, і комплекс заходів для підтримки прав людини та розвитку демократичних інституцій. По-п'яте, підхід, який об'єднує судові,

дипломатичні й політичні методи, залишається найперспективнішим шляхом розбудови ефективної системи міжнародної безпеки, і саме такий погляд відповідає суті пропозицій, висловлених В. М. Корецьким у його працях.

Зрештою, резонуючи з поглядами вченого, хотілося б наголосити, що наша епоха потребує не лише формальної взаємодії держав у межах міжнародних організацій, а й автентичного розуміння того, чому ці організації виникли. Метою, вочевидь, є не накопичення статусів і ратифікацій, а реальне забезпечення миру, безпеки та захисту фундаментальних прав. Відтак найліпша шана спадкові В. М. Корецького – це не просто цитування його класичних праць, а активне залучення його ідей про вищість права в кожній дипломатичній чи судовій ініціативі. Якщо Україна, спираючись на надбання національної правової школи, долучатиметься до формування порядку денного міжнародних організацій і просуватиме реформу колективних безпекових механізмів, це буде найкращим прикладом того, як спадок великого науковця трансформується в реальні зміни. У цьому сенсі доробок В. М. Корецького не втрачає актуальності, а радше набуває нового звучання в умовах турбулентного світу, коли питання справедливості, рівноправності та миру стоять гостріше, ніж будь-коли.

Отже, можна стверджувати, що ідеї В. М. Корецького відкривають широкі методологічні перспективи для подальших досліджень правових механізмів забезпечення міжнародної безпеки й наголошують на пріоритеті міжнародного права як чинника глобальної стабільності. У сучасному правовому полі вони формують дискусійне тло, де на передньому плані стоїть поєднання універсальних і регіональних інструментів, розвиток дієвої міжнародної юрисдикції, а також глибока інтеграція принципів демократії і прав людини в безпекову парадигму. Завдання науковців і практиків нині полягає в тому, щоб, розвиваючи й адаптуючи спадок В. М. Корецького, закріпити такі підходи в правотворчості, дипломатичній діяльності й освітніх програмах, забезпечуючи реальний внесок у формування світу, побудованого на верховенстві права та взаємній довірі держав. Спираючись на наукову платформу, створену ученим, Україна має шанси відігравати проактивну роль у цих процесах і доводити перспективність тих ідей, які ґрунтуються на єдності міжнародної правосвідомості та повазі до центральних інституцій глобальної й регіональної безпеки. У підсумку, якщо міжнародне право стане дієвим запобіжником від свавілля та інструментом ефективного вирішення конфліктів, це стане найкращою реалізацією настанов великого українського вченого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Корецький В. М. Декларації прав і обов'язків держав. Київ : Вид-во АН УРСР, 1962. 153 с.
- [2] Денисов В. Н. Корецький в Організації Об'єднаних Націй. Кодифікація і прогресивний розвиток міжнародного права (до 130-річчя від дня народження). *Правова держава*. 2021. Вип. 32. С. 13–40. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001262670>

- [3] Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
- [4] Міжнародно-правова суб'єктність Української РСР. *Українська радянська енциклопедія*. Київ : Головна редакція УРЕ, 1965. Т. 17. С. 627.
- [5] Корецький В. М. Загальні принципи права в міжнародному праву. Київ : Вид-во АН УРСР, 1957. 52 с.
- [6] Поєдинок О. А. Універсалізм і партикуляризм у сучасній науці міжнародного права. *Актуальні проблеми політики*. 2009. Вип. 38. С. 40–47.
- [7] Про міжнародні договори України : Закон України від 02.01.2020 № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.
- [8] Проблема основних прав і обов'язків держав в міжнародному праві. 1959.
- [9] Регіональні підсистеми міжнародних відносин : навч. посіб. / відп. ред. О. П. Іваницька. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2018. 444 с.
- [10] Римський статут міжнародного кримінального суду. 1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
- [11] Савчук К. О. Академік Володимир Корецький – гордість української юридичної науки. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/istoriya-advokaturi/akademik-volodimir-koreckiy--gordist-ukrayinskoyi-yuridichnoyi-nauki.html>.
- [12] Статут ООН. URL: https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/No%20Volume/Part_un_charter.pdf.
- [13] Гельсінський Заключний акт. ОБСЄ. 1975. URL: <https://www.osce.org/ru/ministerial-councils/39505>.

REFERENCES

- [1] Koretsky, V. M. (1962). *Declarations of the Rights and Duties of States*. Kyiv: Publishing House of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR.
- [2] Denisov, V. N. (2021). Koretsky in the United Nations. Codification and progressive development of international law (to the 130th anniversary of his birth). *Rule of Law*, 32, 13–40. Retrieved from <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001262670>
- [3] Constitution of Ukraine: Law of Ukraine (1996, June). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- [4] International legal subjectivity of the Ukrainian SSR. *Ukrainian Soviet Encyclopedia* (1965). Kyiv: Main editorial office of the URE, 17, 627.
- [5] Koretsky, V. M. (1957). General principles of law in international law. Kyiv: Publishing house of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR.
- [6] Poedynok, O. A. (2009). Universalism and particularism in modern science of international law. *Current problems of politics*, 38, 40–47.
- [7] On international treaties of Ukraine: Law of Ukraine (2020, January). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.
- [8] *The problem of fundamental rights and obligations of states in international law*. (1959).
- [9] *Regional subsystems of international relations*. (2018). In O. P. Ivanytska (Ed.). Vinnytsia: Nilan-LTD.
- [10] Rome Statute of the International Criminal Court. 1998. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
- [11] Savchuk, K. O. *Academician Volodymyr Koreckiy – the pride of Ukrainian legal science*. Retrieved from <https://yur-gazeta.com/publications/istoriya-advokaturi/akademik-volodimir-koreckiy--gordist-ukrayinskoyi-yuridichnoyi-nauki.html>.

- [12] UN Charter. Retrieved from https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/No%20Volume/Part/un_charter.pdf.
- [13] Helsinki Final Act. OSCE. 1975. Retrieved from <https://www.osce.org/ru/ministerial-councils/39505>.

Олександр Васильович Скрипнюк

Доктор юридичних наук, професор
Дійсний член (академік) НАПрН України
Віцепрезидент НАПрН України
Національна академія правових наук України
61024, вул. Григорія Сковороди, 70, Харків, Україна

Директор

Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
01001, вул. Трьохсвятительська, 4, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-7052-3729>

Oleksandr V. Skrypniuk

Doctor of Law, Professor
Vice President of the NALS of Ukraine
Full Member (Academician) of the NALS of Ukraine
National Academy of Legal Sciences of Ukraine
61024, 70, Hryhorii Skovorody St., Kharkiv, Ukraine

Director

Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine
01001, 4, Tryokhsviatitelska St., Kyiv, Ukraine

Дмитро Олександрович Беззубов

Доктор юридичних наук, професор
Відділ проблем державного управління та адміністративного права
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
01001, вул. Трьохсвятительська, 4, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-7183-5206>

Dmytro O. Bezzubov

Doctor of Law, Professor
Department of Public Administration and Administrative Law of Koretsky
Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine
01001, 4, Tryokhsviatitelska St., Kyiv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Скрипнюк О. В., Беззубов Д. О. Наукова спадщина В. М. Корецького в контексті функціонування правових інститутів міжнародної безпеки: до 135-річчя від дня народження фундатора української правової науки Володимира Михайловича Корецького. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2025. Т. 32. №2. С. 245–259.

Suggested Citation: Skrypniuk, O. V., & Bezzubov, D. O. (2025). The Scientific Heritage of V. M. Koretski in the Context of the Functioning of Legal Institutes of International Security: to the 135-th Anniversary of the Birth of the Founder of Ukrainian Legal Science Volodymyr Mykhaylovych Koretski. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 32(2), 245–259.

Стаття надійшла / Submitted: 08/04/2025

Доопрацьовано / Revised: 08/05/2025

Схвалено до друку / Accepted: 30/06/2025